

In Bolsward klinkt al 75 jaar de Matthäus

REPORTAGE **MATTHÄUS-PASSION BOLSWARD**

Het Friese stadje Bolsward kent een Matthäus-traditie die 75 jaar geleden in de oorlog in het dorpje Abbega begon. „De uitvoering van 1942 heeft een mythische klank gekregen, de kleine kerk was afgeladen.”

Door onze medewerker
Kester Freriks

Een harmonium, een hobo en enkele strijkers: dat was de spaarzame begeleiding van de *Matthäus-Passie* op 3 april 1942, nu vijfenzeventig jaar geleden. De Gertrudiskerk in het Friese Abbega, een dorpje met een honderd inwoners vlak bij Bolsward, bood slechts plaats aan 150 bezoekers. Voor het „voorgescreven dubbelkorig koor, orkest en solisten was nauwelijks plaats”, zegt Gerben van der Veen, voormalig dirigent bij de passie. Er is een mooie verklaring te geven voor de opvoering van een Duits muziekwerk in oorlogstijd: de kerkelings en koorzangers herkennen de woorden van Bach van de zondagse preek.

De muzikale leiding was in handen van Jeanne Gerretsen, een muzikaal geschoolde vrouw uit Den Haag. Tijdens de oorlog week ze met haar man uit naar het veiliger Abbega. Daar, midden in de oorlog, ontstond een van de belangrijkste *Matthäus*-tradities van ons land.

„Het is een wonder”, aldus Van der Veen, „dat hier met ongeoeffende zangers de *Matthäus-Passie* werd ingestudeerd en gezongen”. De aandacht was zo overweldigend dat de uitvoering een jaar later plaatsvond in de Martinikerk in Bolsward. Volgens Van der Veen „gaf Jeanne Gerretsen met haar muziek licht en vrijheid in donkere, spannende tijden”.

Een traditie was gevestigd, uitgevoerd door de Oratorium Vereniging Bolsward. Slechts één keer sloeg men over, in 1945. Een samenscholing van zoveel mensen was te gevaarlijk.

Er bestaan filmbeelden van het

echtpaar Gerretsen, opgenomen met een amateurcamera. Jeanne Gerretsen is een opvallende verschijning met weelderig donker haar en een jurk met voor die tijd moderne zigzagpatronen. Ze speelt de vioolsolo uit ‘Erbarme dich’.

Saamhorigheid

In 1947, vijf jaar na de eerste uitvoering, schreef de *Leeuwarder Courant* over de prille traditie dat „in een provinciestadje van nog geen tienduizend zielen ieder jaar dit machtigste aller passie-muzieken op een religieus en muzikaal verantwoorde wijze wordt uitgevoerd”.

In 1999 dirigeerde Pauli Yap voor het eerst de *Matthäus* in Bolsward en sindsdien is zij vast verbonden aan de Oratoriumvereniging. „De *Matthäus-Passie* in Bolsward kent een rijke traditie, geworteld in de Friese gemeenschap. Dat maakt het dirigeren tot een saamhorige gebeurtenis. Het dubbele koor in de passie telt een kleine honderd leden, het is de kunst alle leden op één lijn te krijgen. Zingen is puur, er zit niets tussen zoals bij een instrument. Je kunt niets verbloemen. Maar zingen is meer dan alleen je stem, het is ook scherp luisteren naar de andere zangers en de instrumentalisten om je heen.”

Yap voert de *Matthäus* uit met het Barokensemble Eik en Linde uit Amsterdam en twee jeugdcores. Yap: „Ik denk dat de kenmerkende stijl van Bolsward betrokken en warmbloedig is. Ik houd ook van stiltes, muziek bestaat bij de gratie van stilte, en dat geldt voor de *Matthäus* in sterke mate. Dat het lijdensverhaal van Jezus uiteindelijk óók troostrijk is, dat is een van de wonderen. Deze passie biedt tegenwicht aan al het jachtige en vluchtige van deze tijd.”

Op de vraag in hoeverre het dirigeren van de *Matthäus* gelovigheid vereist, antwoordt ze: „Dan haal ik graag de woorden aan pianiste Alice Herz Sommer over wie ik een muziektheaterstuk maakte: ‘My religion is music. Music brings me home’.”

De repetities vinden plaats in het Keerpunt in Bolsward. Pas in de laatste week voor de uitvoering wordt geoefend in de Martinikerk met de solisten en het orkest erbij. Het lijkt kaal, slechts koor en piano, maar het is spannend de repetitie bij te wonen. Yap maakt niet alleen de muzikale structuren en samenhangen duidelijk, ook past ze tekstanalyse

”

Met koetsjes kwamen de mensen in de oorlog uit Sneek naar de opvoering

toe. Het is alsof je een gedicht analyseert dat op muziek staat.

Ze geeft toelichting op het koraal ‘Sind Blitze, sind Donner in Wolken verschwunden’: „Tekst en muziek vormen een geheel, dus de woorden volgen de muziek en omgekeerd. Leg vooral accenten op *Blitze und Donner* om het natuurgeweld uit te drukken en laat bij de laatste lettergreep van *verschwunden* de klank oplossen.”

Yap wijst op een passage waarin de zanglijnen van de bassen en tenoren elkaar kruisen in het koorstuk ‘Laß ihn kreuzigen’. De eerste indruk is die van een wirwar aan lijnen, maar na de oefeningen wordt het geheel transparant.

Yap: „Ik houd er ook rekening mee

dat we de *Matthäus* in de ruime nalgalm van de Martinikerk uitvoeren. Dat heeft niet alleen consequenties voor keuze in de tempi, maar ook voor dynamiek, dictie en klankkleur.”

Er zijn koorleden wier ouders of grootouders deel van het koor uitmaakten. Ze hebben vaak nog de partituur van een van hen, met aantekeningen van vroegere dirigenten. Een van de koorleden van het eerste uur is alt Hinke Kramer: „Ik heb als meisje mevrouw Jeanne nog gekend, ik was altijd een beetje bang voor haar. Ik ben de *Matthäus* gaan zingen uit godsdienstige overtuiging. Dat is niet per se nodig, gelovig zijn, maar voor mij is het van belang.”

Troost en verlossing

Jeen Postma en Jan Muurling, bas, hebben zich bij het koor aangesloten vanwege de „gemeenschapszin” die voortkomt uit het samen zingen. Postma is gelovig en ziet in het passieverhaal „troost en verlossing”.

Voor Muurling vormen de zangkunst en de diepe bewondering voor de muziek van Bach de reden dat hij koorlid is geworden: „In Bolsward kunnen we samen werken en samen bouwen aan zo’n omvangrijk meesterwerk als de *Matthäus*. Ik heb me verdiept in de geschiedenis ervan uit de tijd van Jeanne Gerretsen. Dat is ongekend. De uitvoering van 1942 in Abbega heeft een mythische klank gekregen. Met koetsjes kwamen de mensen uit Sneek, de kleine kerk was midden in oorlogstijd afgeladen. De muziek van Bach hielp mensen de oorlog door, daar op het geïsoleerde platteland.”

Matthäus-Passion door Oratoriumvereniging Bolsward, 11, 12 april Martinikerk Bolsward. Inl: ovb-bolsward.nl